KÜBERNEETILISED JUHTIMISSÜSTEEMID KOHTUEKSPERTIISI KORRALDAMISEL KRIMINAALPROTSESSIS

Herbert Lindmäe

Inimtegevuse suunamine ja korraldamine toimub juhtimistegevuse kaudu selleks loodud juhtimissüsteemides. Iga süsteem kätkeb seejuures informatsiooniprotsessi. Küberneetilise juhtimisteooria järgi tähendab niisugune protsess informatsiooni kogumist, talletamist, otsimist, ümbertöötamist ja edastamist. Nii on ka tõendamine kriminaalprotsessis, samuti tõendite kogumise üksikaktid – protsessitoimingud, sealhulgas ekspertiis, omavahel seostatud informatsiooniprotsessid. Neis rakenduvad küberneetilise juhtimisteooria põhimõtted ja seaduspärasused.

Kriminaalprotsessi kui süsteemi eesmärkide ja ülesannete edukas täitmine eeldab nüüdisajal erinevatesse valdkondadesse kuuluvate erialateadmiste laialdast rakendamist, kindlasti ka ekspertiisi vormis, oma juhtimissüsteemide kaudu.

Uurimis- ja kohtupraktikast ilmneb, et kriminaalprotsessis ei kasutata kaugeltki alati tõendamisel tähtsate asjaolude kohta uue tõendusteabe saamiseks ekspertiisi võimalusi. Olulisi vajakajäämisi on ekspertiisiasutuste töös. Ka praegune ekspertiisi korraldamise õiguslik reguleerimine ei rahulda täielikult kriminaalprotsessipraktika vajadusi. Sellest annavad tunnistust erialakirjanduses esitatud arvukad ettepanekud muuta või täiendada neid õigusnorme, mis reguleerivad senikehtivas kriminaalprotsessiseaduses (KrPK-s) ekspertiisi korraldamist.

Kohtuekspertiisi osa tõendamisel suureneb seaduspäraselt. Seepärast ongi kuritegevusvastases võitluses aktuaalseks probleemiks Eesti Vabariigis just ekspertiisi juhtimistegevuse täiustamine.

Ekspertiisi juhtimistegevus taotleb selle juhtimissüsteemi optimaalset funktsioneerimist ja arenemist, püstitatud eesmärkide efektiivset realiseerimist ja süsteemi sotsiaalsete vajaduste rahuldamist.

Ekspertiisi korraldamisel tuleb eristada eri tasandi ja mahuga juhtimissüsteeme, ja nimelt: 1) ekspertiiside korraldamise normatiivne juhtimissüsteem: 2) konkreetse ekspertiisi korraldamise juhtimissüsteem, mis moodustub õiguse realiseerimise sfääris.

Konkreetse ekspertiisi korraldamisel on juhtimissubjektiks juurdleja, uurija, prokurör või kohus, kes on samaaegselt ka

kriminaalprotsessi vastava staadiumi kui omaette juhtimissüsteemi subjekt. Sel puhul on juhtimissüsteemi objektiks ekspert, samuti ekspertide komisjon. Kui ekspertiis tehakse ekspertiisiasutuses, luuakse juhtimisobjektis – ekspertiisiasutuses – ekspertiisi korraldamise juhtimissüsteemi alamsüsteem – ekspertiisi tegemise juhtimissüsteem.

Konkreetse ekspertiisi korraldamise juhtimissüsteemis on eriline osa õigusinformatsioonil, mis kätkeb ekspertiiside korraldamist reguleerivates kriminaalprotsessiseaduse ja ametkondlike normatiivaktide sätetes.

Juhtimisprotsessis tarvilik informatsioon on kahesuunaline [4, lk. 77]. Siin eristatakse 1) juhtimisinformatsiooni, mis lähtub juhtimissubjektist; 2) teadustavat informatsiooni, mida edastab ekspertiisi korraldamisel juhtijale juhitav – juhtimisobjekt.

Teadustavat informatsiooni saab juhtimissubjekt tagasiside korras, kas 1) omal initsiatiivil (juhitava tegevuse kontrollimisel) või 2) juhtimisobjekti enda algatusel. Sel juhul võib keerukas ja paljutahuline tagasisidemehhanism hõlmata mitut teadustava informatsiooni kanalit. Nii võib juhtimissubjekt saada teadustavat informatsiooni kas ekspertiisiasutuse juhatajalt, all-lüli juhilt, ekspertide komisjoni esimehelt või eksperdilt. Sellise informatsiooni edastamises avaldub juhtimisobjekti aktiivsus.

Ekspertiisi korraldamise juhtimisel tuleb eristada selle järgmisi põhifunktsioone: 1) juhtimisotsuse väljatöötamine ja vastuvõtmine; 2) juhtimisotsuse täitmise organiseerimine; 3) täitevtegevuse reguleerimine; 4) otsuse täitmise kontrollimine.

Ekspertiisi juhtimine kriminaalprotsessis on üks riikliku juhtimise vorme – juhtimissubjektiks on siin alati riigiorgan. Kui ekspertiis tehakse ekspertiisiasutuses, siis on ka juhtimisobjekt riigiasutus. Seetõttu on ekspertiisi juhtimisele kriminaalprotsessis omased järgmised printsiibid, mis on juhtimis- ja täitevtegevuse aluseks riikliku juhtimise sfääris: 1) seaduslikkus; 2) otstarbekohasus (ratsionaalsus); 3) võim kui juhtimise eeldus ja alus, mis realiseerub juhtimisprotsessis; 4) kompetentsus [2, lk. 14; 14, lk. 19; 16. lk. 24].

Ekspertiisi juhtimistegevuse käsitlemisel on vaja eristada selliseid põhimõisteid, nagu eesmärk, vahend ja resultaat ekspertiisi juhtimise süsteemis; erialateadmised ja nende osa juhtimis- ja eksperditegevuses; eksperditegevuse mõiste ja liigid.

Eesmärk on seotud sotsiaalsete vajaduste, huvide ja motiividega [1, lk. 44; 7, lk. 115–116; 15, lk. 62].

Kriminaalprotsessi staadiumi kui juhtimissüsteemi objektiivsed vajadused seonduvad tõendamisesemega – kriminaalasjas tõendamisele kuuluvate asjaolude väljaselgitamisega. Seetõttu esinevad nad selles juhtimissüsteemis tõendamise vajadustena. Kriminaalprotsessis teadvustab neid vajadusi protsessistaadiumi juhtimissubjekt versioonide vahendusel. Püstitatud versioonide alusel selgitatakse küsimu-

sed, mille lahendamine on versioonide kontrollimiseks vajalik. Küsimustest lähtudes määratakse kindlaks uue tõendusteabe saamise moodused: konkreetsete protsessitoimingute, sealhulgas ekspertiisi korraldamine. Et rahuldada tõendamise teadvustatud vajadusi, luuakse kriminaalprotsessi staadiumi juhtimissüsteemi raames uued alamsüsteemid – tõendamisel vajalike protsessitoimingute juhtimissüsteemid. Püstitatud versioonide pinnalt tõusetuvad küsimused määravad juhtimisprotsesside eesmärgid. Seejuures tuleb seatud eesmärki selle taotlemise konkreetsetes tingimustes pidada ülesandeks.

Ekspertiisi juhtimisprotsessis püstitatud eesmärke saab klassifitseerida mitmelt aluselt lähtudes. Nii tuleb eristada lõpp- ja vaheeesmärke; õigusloome ja õiguse realiseerimise eesmärke; juhtimis- ja täitevtegevuse eesmärke (sealhulgas üksikute juhtimisfunktsioonidega ja eksperditegevuse etappidega seonduvad eesmärgid); kriminaalprotsessuaalseid ja harukondade-vahelisi eesmärke (nende all mõistetakse kriminaalprotsessiseaduses ja ametkondlikes normatiivaktides kohtuekspertiisi korraldamist reguleerivate õigusnormide kokkulangevaid eesmärke); põhjendatud ja põhjendamatuid eesmärke [12, lk. 49], mis ei kajasta adekvaatselt tõendamise vajadusi; normatiivseid ja mittenormatiivseid eesmärke.

Püstitatud eesmärgi saavutamine (s.o. ideaalse üleminek materiaalseks või ideaalse muutumine objektiivseks, võimaluse muutumine tegelikkuseks) toimub praktilises tegevuses. Kui eesmärk määrab vahendid, kusjuures esmaseks eesmärgi saavutamise vahendiks on tegevus, siis eesmärgi püstitamisel määratakse ka selle saavutamiseks vajalik tegevusvaldkond ja selle laad. Praktiline tegevus on omakorda seotud tegevusvahenditega (nt. ekspertiisitegevuses vajalikud tehnikavahendid). Need on eesmärgi saavutamise teisesteks vahenditeks.

Juhtimis- ja täitevtegevus ei ole mõeldav erialateadmisteta. Sellest tulenevalt on vaja eristada argi- ja teaduslike (empiiriliste ja teoreetiliste) teadmiste, üld- ja erialateadmiste (professionaalsete teadmiste), objektiveerunud ja objektiveerimata teadmiste, vilumuste ja oskuste mõistet.

Ekspertiisi korraldamisel kasutab juhtimissubjekt ja -objekt teaduslikke teadmisi. Teaduslike teadmiste kvaliteeti iseloomustavad nende maht (ulatus), sügavus ja täpsus. Teadmiste maht tähendab tegelikkuse hõlmamise ulatust, nende sügavus ja täpsus aga nähtuse olemusse tungimise määra ja teadmiste detailiseeritust.

Erialateadmiste kasutamine ei ole omane ainuüksi juhtimissubjekti ja -objekti tegevusele kriminaalprotsessis [3, lk. 277; 13, lk. 42]. Erialaseid e. professionaalseid teadmisi kasutab igaüks, kellel on erialane ettevalmistus. Seejuures määravad juhtimissüsteemi vajadused erialateadmiste kasutamise eesmärgid, laadi ja vormid ning valdkonna. Kasutades mõistet *erialateadmiste rakendamine*, rõhutatakse

juhtimissubjekti ja -objekti tegevuse põhitingimust. Erialateadmiste alusel kujunevad individuaalse kogemuse teised komponendid, nagu oskused ja vilumused [9, lk. 73].

Erialateadmised rajanevad üldteadmistel ja põimuvad nendega. Üld- ja erialateadmisi tuleb käsitleda nende ühtsuses. Mõiste *erialateadmiste kasutamine* märgistab vaid seda osa teadmistest, milleta ei saa tulla toime juhtimis- ja eksperditegevuses.

Mõtestatud tegevus ilma teadmisteta ei ole mõeldav, sest teadmised on otstarbekohase ja efektiivse tegevuse eelduseks. Erialateadmised, oskused ja vilumused moodustavad terviksüsteemi. Nad on vastastikku seotud. Seetõttu pole ka võimalik rakendada oskusi ja vilumusi lahus teadmistest.

Ekspertiisi juhtimise esemeks on eksperditegevus. Selle tegevuse omavahel seostatud komponendid on subjekt, objekt, ese ja tegevusviis (eksperdi uurimismetoodika). Nendest komponentidest lähtudes on võimalik eristada eksperditegevuse liike ja all-liike. Nii eristatakse ekspertiisitegevuse selliseid organisatsioonilisi vorme nagu esma-, täiend- ja kordusekspertiis, individuaalne ja kollektiivne eksperditegevus (komisjonieksperti is), sealhulgas kompleksekspertiis.

Kollektiivse eksperditegevuse (komisjonieksperti isi) puhul tuleb arvestada asjaolu, et kollektiivne praktika seisneb koostegevuses, mis ühendab grupi üksikute liikmete tegevuse. See ei ole individuaalsete tegevuste lihtne aritmeetiline summa. Ka eri subjektide ühelaadse tegevuse lihtsal liitmisel moodustub uus kvaliteet. Seetõttu annab kollektiivne praktika resultaate, mida ei ole võimalik saavutada isoleeritult tegutsedes [8, lk. 15]. Siit tuleneb praktikasoovitus: on tarvis laiendada komisjonieksperti isi rakendusala nii täiend-, kordus- kui ka esmaekspertiiside tegemisel. Kollektiivse praktika kvalitatiivsed eelised tulevad ilmekalt esile just keerukas, tööjaotusele rajanevas tegevuses [8, lk. 15]. Kollektiivse tegevuse lõppresultaat erineb sel puhul suuresti nendest resultaatidest, milleni jõuab iga kollektiivi liige eraldi tegutsedes. Nii on see ka kompleksekspertiisi puhul. Neid väiteid kinnitavad ka Eesti kriminaalprotsessipraktika ja ekspertiisi juhtimise efektiivsuse uurimise tulemused. Nii oli individuaalses eksperditegevuses (esmaekspertiiside tegemisel) kategoorilises vormis tehtud eksperdijärelduste osatähtsus 1984. a. 84,29 % ja 1987. a. 86,22 %, tõenäolikus vormis tehtud järelduste osatähtsus 1984. a. 4,89 % ja 1987. a. 3,8 % ning nende järelduste osatähtsus, milles nenditi, et ekspertiisiülesannete lahendamine ei ole võimalik, 1984. a. 10,82 % ja 1987. a. 9,9 %. Ainualaste komisjonieksperti iiside korraldamisel (esmaekspertiiside tegemisel) olid need näitajad aga vastavalt 87,44 % ja 89,63 %; 3,14 % ja 3,34 %; 9,42 % ja 7,03 %.

Ükski sotsiaalne süsteem ei teki tühjale kohale: igal süsteemil on oma ajalugu, ajaline algus, arenemine ja lõpp, kusjuures uus sotsiaalne süsteem ammutab oma kujunemisel materjali eelnenud süsteemist

[5, lk. 34]. Seepärast on ka nüüdisajal tarvis ekspertiisi juhtimisel arvesse võtta ekspertiisi juhtimiskogemusi nii Eesti Vabariigis aastail 1921–1940 kui ka Eesti NSV-s.

Ekspertiisiasutuste ekspertiisitegevuse korralduses on üleminekuperioodil olulisi puudusi. Neil on ametkondlik alluvus. Seetõttu reguleeritakse ekspertiisiasutuste tegevust ametkondlike, omavahel kooskõlastamata normatiivaktidega. Ekspertiisiasutuste tegevus on koordineerimata. Et täiustada kohtuekspertiisi juhtimissüsteemi Eesti Vabariigis, on vaja luua uus ekspertiisi juhtimissüsteem, kus juhtimissubjektiks on Eesti Vabariigi justiitsministeerium, juhtimisobjektideks aga eri ametkondadesse kuuluvad ekspertiisiasutused. Sellise süsteemi normatiivseks juhtimiseks on vaja välja töötada asjakohane normatiivakt – kohtuekspertiisi korraldamise seadus.

Kohtuekspertiisi juhtimise keskne küsimus on selle efektiivsus. Nii eeldab sotsiaalne juhtimine, sealhulgas ka kohtuekspertiisi juhtimine, tagasiside korras igakülgset, täielikku ja objektiivset informatsiooni oma resultatiivsuse (s.o. efektiivsuse) kohta. Sellest, kas juhtimissubjektil on niisugune teadustav informatsioon, ja kas seda informatsiooni saadakse õigeaegselt, sõltub oluliselt juhtimise edukus.

Kohtuekspertiisi juhtimise mõiste sisu avamisel tuleb arvestada asjaolu, et uuritavas juhtimisprotsessis ei realiseeru ainuüksi õigusnormid, nendes antud normatiivsed eesmärgid ja ülesanded, vaid ka mittenormatiivsed nõuded ja soovitused oma eesmärkide ja ülesannetega. Eesmärk (ülesanne) omandab tegelikult saavutatu (resultaadi) hindamisel kriteeriumi tähenduse. Seetõttu väljendub kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsus nende juhtimis- ja täitevtegevuse aktide resultaatide ning normatiivsete või mittenormatiivsete eesmärkide (ülesannete) vahelise suhtena, mis on omased erineva taseme ja mahuga juhtimistsüklitele.

Juhtimistsüklid on osa ja terviku, süsteemi ja alamsüsteemi suhetes. Sellepärast võimaldabki efektiivsuse uurimine saada selgust, kuidas ühe juhtimistsükli resultaadid aitavad kaasa järgneva või kõrgema astme tsükli eesmärkide (ülesannete) saavutamisele. Sel viisil on uuritud õigusloome tegevuse efektiivsust ning selle tegevuse efektiivsust, mis toimub õiguse realiseerimise sfääris; juhtimis- ja täitevtegevuse efektiivsust, üksikute juhtimisfunktsioonide teostamise efektiivsust; üksikute kohtuekspertiisi reguleerivate sotsiaalsete normide ja normigruppide realiseerimise efektiivsust. Siinjuures on vaja uurida ka õiguslikku ja mitteõiguslikku laadi subjektiivse faktori ja objektiivsete faktorite nii positiivset kui ka negatiivset mõju resultaadi saavutamisele. Eesmärk on suurendada juhtimisprotsessis nende faktorite positiivset ja nõrgendada negatiivset toimet.

Kohtuekspertiisi korraldamisel kriminaalprotsessis rakenduvate küberneetiliste juhtimissüsteemide käsitlemisel tuleb teha vahet

ökonoomsuse ja efektiivsuse ning efektiivsuse ja kvaliteedi mõistete vahel. Efektiivsus ja ökonoomsus on juhtimissubjekti ja -objekti tegevuse erinevad omadused [11, lk. 91; 17, lk. 66]. Nendel on eri sisu. Kvaliteedi mõiste on aga tihedasti seotud efektiivsuse mõistega [11, lk. 93]. Kvaliteet iseloomustab normatiivsetes ettekirjutustes ja mittenormatiivsetes nõuetes ja soovitustes antud eesmärkide (ülesannete) realiseerimise tulemusi. Ta sõltub juhtimis- ja täitevtegevuse efektiivsusest subjektiivse faktori ja objektiivsete faktorite omavahelises põimumises. Saadud resultaadi kvalitatiivsetest omadustest sõltub omakorda tegevuse efektiivsus järgnevas või kõrgema astme juhtimistsüklis. Seega läheb ühe juhtimistsükli resultaadi kvaliteet üle teise tsükli resultaadi kvaliteediks. Juhtimis- ja täitevtegevuse efektiivsus tagab nõutava kvaliteediga resultaadi, aga kvaliteetne resultaat, mis vastab süsteemi vajadustele, on juhtimise efektiivsuse eelduseks (tingimuseks). Selles avaldubki mõistete *kvaliteet* ja *efektiivsus* vastastikune tingitus.

Samal ajal ei tohi aga tegevuse resultaati vaadelda kui nähtust, mis iseendast tagab järgneva või kõrgema astme juhtimistsükli efektiivsuse. Mil viisil üks juhtimistsükkel täidab oma funktsioone teise suhtes, sõltub ühelt poolt sellest, kuivõrd saavutatud resultaat rahuldab süsteemi vajadusi, ja teiselt poolt subjektiivse ja objektiivsete faktorite koostoimest. Järelikult ei sisalda efektiivsuse mõiste kvaliteedi mõistet. Nad on iseseisvad, samal ajal aga omavahel seotud kategooriad.

Kohtuekspertiisi juhtimine eeldab andmeid juhtimise efektiivsuse kohta. Neid saadakse mitmest allikast. Seejuures on informatsioon kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsuse kohta, mis saadakse statistilistest aruannetest, samuti juhtimis- ja täitevtegevuse praktika üldistusmaterjalidest, ühekülgne ja ebatäielik (fragmentaarne) [10, lk. 22]. See ei ole küllalt esinduslik. Siit ilmneb vajadus teha konkreetseid sotsioloogilisi uuringuid, et uurida kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsust. Sel moel saadakse igakülgset, täielikku ja objektiivset informatsiooni juhtimise efektiivsuse kohta, kusjuures seda nähtust uuritakse kvaliteetselt uuel tasandil [6, lk. 57].

Et mõõta kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsuse taset, on vaja vastavat metoodikat. Selle väljatöötamisel tuleb arvestada juhtimis- ja täitevtegevuse isepära ekspertiisi vallas ning lähtuda sellistest mõistetest nagu operatsioon, resultaadi ja eesmärgi tüüpi kvantitatiivne näitaja, efektiivsustaseme kvalitatiivne näitaja ning efektiivsuskoefitsient.

Kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsuse uurimisel tuleb eristada selle staatilist ja dünaamilist iseloomustust. Efektiivsuse staatilise iseloomustuse puhul on eesmärk iseloomustada süsteemi seisundit, mis on kujunenud juhtimis- ja täitevtegevuses, subjektiivse ja objektiivsete faktorite toimes. Staatiline iseloomustus määrab efektiiv-

sustaseme kindlas ajalõigus. Efektiivsuse kirjeldamine dünaamilises iseloomustuses käsitleb juhtimissubjekti ja -objekti tegevuse efektiivsuse muutumist kohtuekspertiisi korraldamisel teatud aja jooksul.

Efektiivsus on keerukas ja paljutahuline kompleksne nähtus, mida ei ole võimalik ammendavalt mõõta üksnes mingisuguse ühe efektiivsustaseme näitaja abil. Katsed määrata efektiivsust ühe näitaja kaudu viitavad sellele, et efektiivsusnähtust mõistetakse lihtsustatult. Ekspertiisi korraldamine hõlmab juhtimissubjekti ja -objekti tegevusaktide süsteemi, mille eesmärgiks on kindlustada arvukate normatiivsete ja mittenormatiivsete eesmärkide saavutamine ja juhtimisülesannete lahendamine. Siit vajadus kasutada kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsuse iseloomustamiseks erisuguse sisu ja tasemega juhtimistsüklite kohta mitut näitajat. Nende arv sõltub sellest, kuivõrd täielikult ja igakülgselt peetakse tarvilikuks efektiivsust kirjeldada. Vaja on modelleerida kohtuekspertiisi juhtimise nähtust just näitajate süsteemi abil, kus iga näitaja on selle süsteemi elemendiks.

Juhtimise efektiivsustaseme mõõtmine ja hindamine kohtuekspertiisi korraldamisel võimaldab lahendada kahte praktilist laadi ülesannet: 1) kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsustaseme adekvaatne selgitamine ning üksikute juhtimistsüklite efektiivsuse või mitteefektiivsuse tuvastamine, arvestades seejuures subjektiivse ja objektiivsete faktorite toimet; 2) kohtuekspertiisi juhtimise efektiivsustaseme tõstmise võimaluste (reservide) otsimine: madala efektiivsustaseme või mitteefektiivsuse põhjuste selgitamine; teede ja vahendite kavandamine, kõrvaldamaks juhtimissüsteemis ilmnevad puudused ja vead; subjektiivsete ja objektiivsete faktorite ebasoodsa toime neutraliseerimine juhtimisprotsessis ja tingimuste loomine nende positiivse mõju suurendamiseks; teaduslikult põhistatud ettepanekute tegemine kohtuekspertiisi juhtimisprotsessi täiustamiseks.

KIRJANDUS

1. Ebber J. Tarbed: Isiksus / TPedI. Tallinn. 1976. 55 lk.
2. Schneider H., Lüüs O. Kontroll ja IME // Eesti Jurist. 1990. Nr. 1. Lk. 10–14.
3. Harrland H. Zur Rolle Kriminalistik in der Strafrechtspflege // Kriminaltätsursachen und ihre Überwindung: Eine Gemeinschaftsarbeit von Strafrechtswissenschaftlern und -praktikern. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1964. S. 277–279.
4. **Афанасьев В.Г.** Некоторые проблемы управления в развитом социалистическом обществе // Научное управление обществом / Академия обществ. наук. М.: Мысль, 1980. Вып. 13. С. 68–116.
5. **Афанасьев В.Г.** Общество: системность, познание и управление. М.: Политиздат, 1981. 432 с.

6. **Беляев А.А., Зилков А.И.** Ленинский стиль как фактор совершенствования управления социалистическим обществом // Научное управление обществом / Академия обществ. наук. М.: Мысль, 1980. Вып. 13. С. 42–67.
7. Диалектика социальных процессов / А.А. Лысенко, А.И. Горак, Т.И. Ящук и др. Киев: Вища шк., 1983. 216 с.
8. Знания – убеждения – деятельность / Саратов. высш. партийн. шк. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1975. 222 с.
9. **Краевский В.В., Высоцкая С.И., Шубинский В.С.** Умения и навыки как компонент содержания общего среднего образования // Сов. педагогика. 1981. N° 2. С. 51–55.
10. **Кузнецов И., Никитинский В., Глазырин В.** Эффективность закона: как организовать ее изучение // Соц. законность. 1984. N° 7. С. 21–24.
11. **Матиченко Б.А.** Теоретические вопросы эффективности и качества судебной экспертизы // Организационно-правовые проблемы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. М., 1982. С. 88–106.
12. **Ропаков Н.И.** Категория цели: проблемы исследования. М.: Мысль, 1980. 127 с.
13. **Сырых В.М.** Философские проблемы методологии правовой науки // Сов. гос-во и право. 1977. N° 10. С. 36–43.
14. **Тихомиров Ю.А.** Диалектика управления и самоуправления // Вопр. философии. 1983. N° 8. С. 18–30.
15. **Цораев З.У.** Соотношении категорий "интерес" и "потребность" // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7: Философия. 1986. N° 4. С. 60–64.
16. **Шяйдер Х.Х.** Контроль в советском государственном управлении / по материалам Эстонской ССР /: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Тарту, 1974. 107 с.
17. Эффективность правовых норм / В.Н. Кудрявцев, В.И. Никитинский, И.С. Самощенко, В.В. Глазырин. М.: Юрид. лит., 1980. 280 с.

KYBERNETISCHE STEUERUNGSSYSTEME BEI DER REGLUNG DER GERICHTSEXPERTISE IM STRAFPROZESSE

Herbert Lindmäe

Zusammenfassung

Die Aufklärung wichtiger Umstände bei der Beweisführung im Starfprozeß, aber auch die Einzelhandlungen zum Sammeln der Beweise – die Prozeßhandlungen, darunter auch die Expertise, sind miteinander im Zusammenhang stehende Informationsprozesse. Da werden die Grundlagen und Gesetzmäßigkeiten der kybernetischen Steuerungstheorie verwendet.

Die erfolgreiche Erfüllung der Ziele und Aufgaben des Strafprozesses als System setzt heutzutage eine umfangreiche Anwendung der Fachkenntnisse auch in Form der Expertise durch die Steuerungssysteme voraus.

Bei der Durchführung der Expertise muß man zwischen den Steuerungssystemen mit unterschiedlichem Niveau und Umfang unterscheiden: 1) die normative Steuerung der Organisation der Expertisen; 2) das Steuerungssystem der Organisation einer konkreten Expertise, das sich in der Sphäre der Rechtsverwirklichung formiert.

Die Steuerung der Expertise im Starfprozeß ist eine der staatlichen Steuerungsformen – als Steuerungssubjekt tritt hier immer ein Staatsorgan auf. Wenn die Expertise in einer Sachverständigenbehörde durchgeführt wird, dann gilt auch als Steuerungssubjekt eine Staatsbehörde.

Bei der Behandlung der Steuerungstätigkeit der Expertise muß man zwischen solchen Grundbegriffen wie das Ziel, das Mittel und das Resultat im System der Steuerung der Expertise ebenso auch die Fachkenntnisse und die Sachverständigentätigkeit unterscheiden.

Das Erreichen des gesetzten Ziels geschieht in der praktischen Tätigkeit. Das ist das primäre Mittel beim Erreichen des Ziels. Die praktische Tätigkeit ist mit den Handlungsmitteln verbunden. Das sind sekundäre Mittel zum Erreichen des Ziels.

Bei der Steuerung der Durchführung der Expertise während der Übergangsperiode in der Republik Estland gibt es wesentliche Mängel. Die Tätigkeit der Sachverständigenbehörden ist unkoordiniert. Um das Steuerungssystem der Expertise in der Republik Estland zu vervollkommnen, muß man ein neues Steuerungssystem der Expertise schaffen, wo als Steuerungssubjekt das Justizministerium der Republik Estland, als Steuerungsobjekte aber die zu separaten Behörden gehörenden Sachverständigenbehörden sind. Um ein solches System normativ zu steuern, muß man den entsprechenden Normativakt – die Grundbestimmung der Sachverständigenbehörden – ausarbeiten.

Als Voraussetzung zur Steuerung der Gerichtsexpertise dienen die Angaben über die Effektivität der Steuerung. Dabei muß man zwischen der staatischen und dynamischen Charakteristik der Effektivität unterscheiden. Da die Effektivität eine komplizierte und vielseitige komplexe Erscheinung ist, die anhand nur eines beliebigen Merkmals des effektivitätsniveaus ausführlich nicht zu messen ist, muß man die Effektivität der Steuerung der Gerichtsexpertise mit Hilfe des Merkmalsystem formen.

Das Messen des Effektivitätsniveaus der Steuerung und dessen Bewerten bei der Organisation der Gerichtsexpertise macht es

möglich, zwei Aufgaben praktischer Art zu lösen: 1) die Effektivität der Steuerung der Gerichtsexpertise adäquat zu erklären, dabei Rücksicht auf die Wirkung der objektiven und subjektiven Faktoren nehmend; 2) die Möglichkeiten (Reserven) zur Steigerung des Effektivitätsniveaus bei der Steuerung der Gerichtsexpertise zu suchen.